

Prof. dr. sc. Refik Čatić

POREMEĆAJ PORODIČNE PSIHODINAMIKE I KOHEZIJE

*Univerzum je simfonija koju je kreirao genijalni kompozitor.
I, čim neki muzičar zasvira pogrešnu notu,
odmah nastaje disharmonija.*
Auclair

Sažetak

Promjene u cjelokupnom životu dovele su i do znatnih promjena u porodičnom životu.

Najbitniji momenti koji distingviraju staru od nove porodice su: različit i potpuno nov status žene-majke, opadanje veličine porodice, opadanje grupe srodnika (koji žive pod istim krovom, smanjenje rada u kući, povećan broj zaposlenih žena, povećan broj razvoda, drugačija uloga škole, velike mogućnosti rekreacije, velika pokretljivost porodice.

Iz ovih mnogobrojnih momenata može se lahko uočiti da je porodica doživjela revolucionaran preobražaj.

Brzi tempo života omogućava djeci da znatno rano steknu mnoga iskustva, pa ih roditelji ne mogu razumjeti.

Ključne riječi: porodica, porodična psihodinamika, porodična kohezija

Uvod

Brojni su primjeri devijantnog ponašanja u porodičnoj atmosferi, koji često svojim negativnim djelovanjem razaraju ličnost djeteta. Česte svađe, iskaljivanje bijesa na djeci, majke koje svoju djecu plaše očevima, zloupotreba roditeljskog autoriteta, nedosljednost i dr. vrlo često ostavljaju razorne posljedice na ličnost djeteta. Ako tome dodamo i porodice bez jednog ili oba roditelja, razvedene roditelje, djecu iz vanbračnih odnosa,

prezaposlenost roditelja itd., time je jasnija i pedagoška ugroženost djece u tim okolnostima.

Na osnovu stepena dubine neuspjeha u prilagođavanju porodice, možemo razlikovati dvije vrste poremećenosti porodične psihodinamike i kohezije:

- a) porodice sa poremećenim odnosima,
- b) porodice sa poremećenom strukturom.

Poremećaj psihodinamike

Porodice sa poremećenom psihodinamikom su one porodice koje se nisu strukturno raspale, ali koje su teško iznutra podrivene usljed razloga subjektivne prirode.

Najčešći uzroci koji dovode do razrivenosti porodice su:

- *Uzroci subjektivne prirode:* psihička i spolna nepodudarnost, razlike u karakterima, navikama, shvatanjima, socijalnom porijeklu, godinama, obrazovanju itd.
- *Uzroci ekonomske prirode:* nezaposlenost, niska primanja, dugogodišnja bolest člana porodice koja materijalno iscrpljuje porodicu i dr.
- *Uzroci koji leže u asocijalnim navikama i ponašanju člana porodice:* alkoholizam, kriminalitet roditelja ili djece, narkomanija, prostitucija i sl.
- *Uzroci koji leže u poremećaju tjelesne, mentalne ili psihičke strukture ličnosti:* invaliditet, mentalna retardiranost, psihoze, epilepsije i sl.

Alkoholizam

Posljedice koje trpe djeca iz ovakvih brakova su velike. Emocionalnu klimu u alkoholičarskoj porodici karakterizira stanje neobuzdanosti, mržnje, neprijateljstva, verbalnog i tjelesnog nasilja između roditelja i roditelja prema djeci.

Slika djeteta iz alkoholičarske porodice mogla bi se ovako opisati:

- U predškolskom uzrastu djeca iskazuju poremećaje ishrane, spavanja, psihomotorike (hiperaktivnost), psihoneurotička djelovanja (fobični strahovi) i psihoneurotična stanja (anksioznost, depresivnost).
- U školskom uzrastu svi navedeni problemi se nastavljaju, sa pokušajem suicida, psihozama,

poremećajima socijalizacije, sklonosti tučama, laganjem, problemima u procesu učenja i dr.

- U mladosti se pridružuje alkoholizam, koji počinje u značajnom procentu da se ispoljava, i teškoće u emocionalnom i seksualnom kontaktu sa suprotnim spolom.

Iz navike konzumiranja alkohola razvija se potreba i ovisnost. Stoga je blagovremena intervencija neophodna.

Odgojna zapuštenost djece i maloljetnička delikvencija

Za prvu grupu štetnog utjecaja u odnosu porodica-dijete karakteristično je da *nema dovoljno roditeljske ljubavi*. U takvoj su situaciji često djeca rođena van braka, djeca razvedenih i prezauzetih roditelja, prestrogih roditelja itd.

Ljubav ima odlike vječnosti: briše sjećanja početka i strahove kraja.

Madame de Stael

U drugoj grupi je karakteristično *pretjerano iskazivanje ljubavi*, što uzrokuje nesamostalnost i nisku razinu tolerancije na frustracije.

Simptomi poremećaja ličnosti obično se dijele u dvije grupe:

1. Poremećaji ili nepravilnosti u ponašanju;
2. Neurotični poremećaji.

Mogu se izdvojiti neki netipični načini ragiranja roditelja na društveno neprihvatljiva ponašanja njihove djece:

- Roditelji prihvataju veći dio odgovornosti za odgojnu zapuštenost svoje djece. Ova grupa je spremna da primi stručne savjete.
- Roditelji ne prihvataju svoj dio odgovornosti, već to prenose na druge. Oni su više zabrinuti za svoj ugled i nastoje prikriti ponašanje djeteta.
- Roditelji koji su zanemarili svoju djecu i nisu zainteresirani za njihov razvoj. Oni su zabavljeni svojim ličnim ili porodičnim problemima.
- Roditelji koji se i sami bave poslovima koji su na granici dozvoljenog ili su nedozvoljeni, i tako direktno utječu na negativan razvoj djece.

Poremećaj porodične kohezije

Porodice sa pomećenom kohezijom poznate su i pod nazivom *nepotpune porodice*. Kao nepotpune porodice se mogu označiti:

- a) porodice jednog roditelja sa djetetom, odnosno djecom,
- b) porodice koje sačinjavaju djeca bez oba roditelja,
- c) bračni parovi bez djece.

U pogledu nastanka nepotpunosti, razlikujemo porodice koje su bile nepotpune od samog nastanka, i one koje su naknadno postale nepotpune.

*Tri puta vode do mudrosti: razmišljanje – ono je najplemenitije;
odgoj – on je najlakši; i iskustvo – ono je najneugodnije.*
Konfucije

Razvod braka i odgoj djece

Razvod braka kao dugotrajan proces izaziva teške poremećaje u dječijoj psihi. Položaj djece nije isti u svim slučajevima. Treba razlikovati četiri situacije:

1. roditelji i poslije razvoda zadržavaju korektne odnose, uz obostrano poštovanje;
2. odnosi između roditelja su loši i izražavaju se u otvorenim sukobima i neprijateljstvu;
3. odnosi među roditeljima nisu ni dobri ni loši, roditelji ne sarađuju međusobno, ali nisu u otvorenom sukobu;
4. roditelji se otimaju oko naklonosti djeteta želeći ga više emotivno privući za sebe.

Glavni problem u razvedenom braku je u tome da se dijete nalazi u situaciji *da mora birati između dva roditelja, a do oba mu je mnogo stalo*. U strahu da će jedno od njih povrijediti, postaje anksiozno.

Djeca predškolskog uzrasta (3-5 godina) najupečatljivije reaguju na odlazak oca iz kuće strahom i ispoljavanjem nesigurnosti, pojavama regresivnog ponašanja (ponašaju se kao djeca mlađeg uzrasta). Dijete se upušta u svijet mašte, sklono je samookrivljanju, iskrivljenom opažanju roditeljskih potreba, ponašanja i osjećanja.

Dijete mlađeg školskog uzrasta (7-8 godina) u stanju je da shvati razloge razvoda, ali još uvijek ne prihvata da je razvod

jedino rješenje. Primorano je da zauzme stranu jedog od roditelja, što ga dodatno uznemirava.

Starija školska djeca (9-12 godina) shvataju okolnosti i objašnjenja razvoda. Ona još čvršće zauzimaju stranu jednog od roditelja, što dodatno komplicira njihovo prilagođavanje novim okolnostima.

Doba sazrijevanja (13-18 godina). Posljedice su: ubrzana socijalizacija, kašnjenje ili nezapočinjanje sa emocionalnim odvajanjem od roditelja, česta su bježanja iz škole i od kuće, zlostreba opojnih sredstava, gubitak vjere u bračne zajednice, itd.

Idealna porodična atmosfera za zdrav razvoj djeteta nije ona u kojoj nema nikakvih sukoba, već ona u kojoj su odnosi među članovima zasnovani na uzajamnoj privrženosti, povjerenju i saradnji, što omogućava da se problemi rješavaju i sukobi prevaziđu.

Jedan od uvjeta da odgajatelj razumije dijete i njegovo ponašanje jeste i poznavanje njegove porodične sredine. Odgajatelji predškolskih ustanova u radu sa djecom vrlo brzo uočavaju kod djece posljedice konfliktnih situacija između razvedenih roditelja, jer djeca kroz igru i kroz odnos prema lutkama i duhovno, u ustanovi iskazuju svoju privrženost, ljubav ili odbojan stav i mržnju prema roditeljima s kojima jesu, i s kojima nisu. Preporuka je da svaki od pedagoga i psihologa trebaju da imaju svoju evidenciju u vezi sa porodičnim statusom djece, a posebno za djecu razvedenih roditelja, s ciljem da utječu na što pravilnije odnose djeteta prema ocu i majci. Što je dijete mlađe, postoji više vjerovatnoće da ono nije bilo svjesno sukoba roditelja koji su doveli do razvoda braka. Da bi se odgoj što bolje organizirao i realizirao, potrebno je pomoći roditelju s kojim ono živi. Zbog pravilnog odgoja potrebno je vidati i oba roditelja uz dijete. Najteža je situacija kada se dijete sprečava da vidi drugog roditelja, pa se posljedice takvih postupaka trebaju roditeljima posebno naglasiti, a one se odnose na to da dijete nesvjesno može imati pogrešne pojmove o braku, roditeljskim obavezama i vlastitoj djeci.

"Žena je kao život – ima je svaki čovjek.

Ona je kao smrt – pobjeđuje svakog čovjeka.

Ona je kao vječnost – sve će ljude uzeti u naručje..."

H. Džubran

Poseban odnos nastaje kada roditelji zasnuju nov brak. Bračne ili vanbračne veze roditelja poslije razvoda braka dijete uglavnom doživljava kao dijeljenje roditeljske ljubavi sa nekim. Što je dijete mlađe, to se brže i lakše uspostave međusobni odnosi između odraslih i djeteta.

Ako dijete uživa pažnju, brigu i ljubav u dvije porodice, to je dobro, ali i tu može biti posebnih poteškoća. U natjecanju za dječijom ljubavlju, često se izgubi mjera u pogledu stepena tolerancije prema djetetu, te tako dijete može lahko postati socijalni problem, za što se krivac uvijek traži u drugom roditelju.

Što je vrijeme od razvoda braka duže, za očekivati je i nastanak novih situacija koje često otežavaju odgoj djeteta. U te nastale situacije ubrajamo: produžena neprijateljstva između roditelja, smanjenje životnog standarda, zanemarivanje djeteta i sl.

Za pravilan razvoj djeteta potrebo je da se dijete rodi kao željeno dijete, a da oba roditelja gledaju na začecje djeteta i njegovo rođenje s velikim stepenom odgovornosti, odnosno, da su spremni da ga prihvate i da mu omoguće svojim radom sve što uvjetuje njegov pravilan razvoj.

Pored razvoda braka, postoje česte situacije kada dijete izgubi roditelja usljed smrti, čime je lišeno roditeljske ljubavi, koja je veoma značajna, posebno u predškolskom periodu.

Najčešći problemi porodičnog odgoja i utjecaj tih problema na odgoj djece

Od svih vrsta nepotpunih porodica, najčešći su razvedeni brakovi sa djecom, a tu se, onda, javljaju najčešći problemi porodičnog odgoja. Odnos roditelja prema djeci u takvim porodicama se najčešće ogleda u pretjeranoj strogosti, koja potječe iz straha da dijete ne iskoristi u negativnom smislu odsustvo jednog od roditelja, ili, najčešće, u pretjeranoj popustljivosti, što proizilazi iz želje da dijete što bezbolnije preživljava odsustvo jednog roditelja.

U nepotpunim porodicama se, također, javlja i osjećanje odbačenosti, što negativno utječe na njegov status među ostalom djecom u razredu. Dječaci i djevojčice iz nepotpunih porodica spremniji su na razvod braka kao rješenje nesloge u braku. Uzrok tome su pretjerana očekivanja prema ulogama spolova.

Najštetnije posljedice razvoda braka osjećaju upravo djeca, često i zbog stvari koje su prethodile razvodu: svakodnevne svađe,

konflikti, tjelesna razračunavanja, maltretiranja, međusobna optuživanja, klevetanja i dr. Djeca u ovakvim slučajevima duševno pate, nesretna su, što može dovesti do trajnih štetnih posljedica, ne isključujući ni mržnju prema roditeljima, napuštanje roditeljske kuće, do poremećaja u ponašanju, pa čak i maloljetničke delikvencije.

Ponekad dijete bježi od jednog roditelja drugom, tražeći razumijevanje, ljubav, nježnost, oslonac i zaštitu. Kako često ne nalazi podršku, često čini ono što je u suprotnosti sa njegovim dotadašnjim moralnim stavovima, normama i shvatanjima. Čini to da napakosti, ili da se osveti svojim roditeljima, ili, pak, da na sebe privuče njihovu pažnju.

Kada dijete ostane bez oca, postanu teškoće ekonomske prirode, a majka ne može nadoknaditi ulogu oca u razvoju djeteta. Stoga što se muško dijete poistovjećuje sa ocem, imitirajući njegovo ponašanje, ono stječe povjerenje u sebe kao u muškarca, i kod njega se razvija neophodna hrabrost prema suprotnom spolu i pažnja, prvenstveno prema majci i sestri, a zatim i prema ženi uopće. Kćeri je potrebno da osjeti da se otac prema njoj ne odnosi samo kao prema djetetu, već i kao djevojčici. U tom odnosu dolazi pojačana sigurnost, ali i potrebna nježnost. U nedostatku očeve ljubavi, majka često pretjeruje u svojim nježnostima, što, također, može imati neželjene posljedice.

Razvoj djeteta poslije smrti majke još je teži, a zamjenu za njenu toplinu i ljubav teško je naći, pa očevi često pretjerano maze ovu djecu, što može negativno da se odrazi na njihovo ponašanje, posebno u osamostaljivanju. Potrebno je savjetovati roditelje da od djeteta ne kriju, iznenada ili poslije dužeg bolovanja, smrt roditelja, a da se o djetetu što prije počne starati jedno lice, po mogućnosti žena, koja se neće mijenjati do njegove zrelosti, i da dijete što manje mijenja porodičnu sredinu.

Također, postoje situacije kada roditelji usvoje dijete kojem nisu biološki roditelj. Usvojeno dijete se razvija kao i svako drugo dijete ako za to ima potrebne uvjete, mada je jasno da se dijete, što je mlađe u doba usvojenja, brže navikava na novu sredinu i ljude u njoj koji zadovoljavaju njegove osnovne potrebe, a na prvom mjestu pružaju mu ljubav.

Problemi porodičnog odgoja javljaju se i u onim porodicama gdje se djetetu ne poklanja potrebna pažnja i ljubav, gdje se ono prepušta ulici i lošem društvu, a njegov odgoj stihiji. Jedni sve probleme pokušavaju riješiti batinama, represijom, ucjenama, dok

drugi zanemaruju i zapuštaju djecu. Za neuspjeh optužuju jedni druge, mrzovoljni su i nezadovoljni. Sve ovo remeti ravnotežu odnosa među roditeljima, te doprinosi dodatnom strahu i kod samog djeteta.

Zašto je Bog stvorio majke?

Šestoga dana Bog je stvarao majke i toga je dana ostao raditi prekovremeno...

Tada se pojavio anđeo i upitao: "Zašto toliko vremena trošiš da bi stvorio majku?"

Gospodin je uzvratio:

"Jesi li vidio karakteristike koje ona mora imati: mora biti potpuno otporna, ali ne od željeza; mora imati 200 pokretnih elemenata, za koje treba osigurati rezervne dijelove u slučaju preopterećenosti ili kvara; mora živjeti na crnoj kavi i ostacima hrane; veliko udobno krilo u kojem ima mjesta za troje djece odjednom; poljubac koji može izliječiti sve: od rane na koljenu do slomljenog srca; i mora imati šest pari ruku..."

Anđeo je bio šokiran ovim posljednjim: "Šest pari ruku!! Kako ćeš to izvesti?"

Gospodin je zamišljeno odgovorio: "Nije problem napraviti šest pari ruku, nego tri para očiju koje majke trebaju imati: jedan par da vidi dušu svoje djece, kako bi mogla znati sve njihove tajne i pomoći im na vrijeme ako bi to bilo potrebno; drugi par na leđima, jer bi tako mogla vidjeti sve ono što drugi misle da ne može; a treći par naprijed. Tim bi očima uvijek mogla paziti na svoje dijete, milovati ga pogledom koji će mu reći koliko ga voli, ili ga samo milosrdno promatrati, bez ijedne riječi.

Anđeo je pokušao upozoriti Gospodina: "Ovo je prenaporno za jedan dan. Pričekaj do sutra pa onda dovrši posao."

"Ali ne mogu" – protestirao je Bog - "Ovaj mi je zadatak sada toliko prirastao srcu da ga jedino ovako mogu dovršiti, a usput je zadovoljstvo stvarati nesebično biće koje nikada ne dopušta da se razboli, može svakoga dana nahraniti obitelj od pet članova raznovrsnim jelima, može se s ljubavlju posvetiti svakom djetetu i biti mu na raspolaganju u svakom trenutku." Anđeo se približio i dotaknuo "ženu" uzviknuvši: "Ali, učinio si ju od tako meke građe, ne čini ti se da je previše ranjiva, Gospodine?" "Ona je nježna, slažem se, ali to je poseban materijal koji je istovremeno neuništiv. Ne možeš ni zamisliti kolika će joj to biti prednost, jer je njezina uloga zaista vrlo zahtjevna."

"Hoće li ona biti u stanju misliti pored svih tih obveza?" - nastavio je s pitanjima anđeo, a Bog je spremno odgovorio: "Ne samo da će biti u stanju razmišljati, nego i pregovarati." Tada se anđeo još više približio ženi i, dotaknuvši njene obraze, uskliknuo: "Kažem ti, toliko se brineš za njezinu dušu da si gotovo zanemario tijelo. Gle, ovdje ti model žene ima grešku i po licu joj odnekud istječe voda." "To nije greška", rekao je Bog. "To su suze!" "A čemu one služe, Gospodine?", znatiželjno je čekao odgovor anđeo. "Suze pokazuju da li je radosna, tužna, ili razočarana. Suze znače i da je osamljena. One su izraz bola, jada ili ponosa." Anđeo se oduševljeno i s poštovanjem poklonio: "Ti si, Gospodine, genije. Na sve misliš dok stvaraš..."

Prijevod sa engleskog: Sunčica Šamec

Poremećaji kohezije supružnika

Porodica je pozvana da ljubavlju i bliskošću svojim članovima ublaži osjećanje anksioznosti i očajanja, koji su rezultat neuspjeha da se nađe sigurno mjesto u širem društvu. Ovaj zahtjev nameće porodici veliki teret.

Često je nejasno koje se funkcije očekuju od muškarca i žene u njihovim porodičnim ulogama. Posljedica ovoga je konfuzija oko pitanja saradnje i podjele odgovornosti, rada i razgraničenja autoriteta.

U okolnostima konstantne zauzetosti poslom, otac mnoge odgojne obaveze prepušta ženi. Iscrpljen mnogobrojnim obavezama, preostaje mu malo emocionalne snage kojom bi mogao da slobodno daje ljubav svojoj ženi i djeci. Žena preuzima ulogu staranja o djetetu, pokušava da bude samostala i superiorna, ali je ipak nesigurna i zavisna.

Kao posljedica toga javlja se strah, anksioznost roditelja, opterećenost krivicom i sumnja, što se, svakako, reflektira i na djecu.

Poremećaji roditeljskih parova

Sa promjenama u društvu mijenja se i porodica. Potrošački mentalitet naglo se razvija, a strast za posjedovanjem stvari materijalizirala je čitav život, pa i porodični odgoj. Odgoj se sveo na osiguranje materijalne sigurnosti i bezbrižnosti, na ispunjavanje želja za posjedovanjem stvari, a ljubav i pažnja, koje su u toj trci za posjedovanjem izostale, danas se *kupuju*. J. J. Rousseau kaže: „Znate li koje je najsigurnije sredstvo da dijete učinite nesretnim? Dajte mu sve što bude tražilo.“ Trka za standardom čini porodični dom hladnim. Činjenica je da najveći broj nezadovoljnih i *praznih* ličnosti dolazi iz tih visokostandardnih porodica koje stvarima nadoknađuju manjak istinske roditeljske brige i ljubavi.

Dinamičnost savremenog života donijela je brojne teškoće u okviru porodičnog odgoja. Brojni su slučajevi u kojima je porodica čitavim svojim djelovanjem negativno određena prema zajednici i djeluje sasvim suprotno društvenom odgojnom nastojanju. Porodica sve više zatvara, izolira i usmjerava u izolaciju individuu. Problem leži u tome što se od porodice traži više nego što ona može da čini (prezaposlenost, razvod, neslaganje u jedinstvenom odgoju i sl.).

Porodica koja ne uspijeva da riješi svoj konflikt sa zajednicom ne može održati siguran identitet i, kao takva, gubi sposobnost harmoničnog funkcioniranja. Danas ljudi uopće nisu sigurni šta predstavlja njihova porodica, kakve su njene težnje i vrijednosti. Majka, otac i dijete, svako na svoj način, zamišljaju šta je porodica i šta bi trebala da bude. Zbog nesređenih odnosa sa

društvom postaju plijen sitnih svađa, slijepo napadaju jedni druge, osjećaju se konfuznim, razdražljivim i traže žrtvu. Sve ovo remeti ravnotežu u porodici koja je temelj uspješnog odgoja djece.

Zdrava zajednica sa porodicom uvjet je zdravog odvajanja sebe, pa kako onda da se današnji mladi čovjek emancipira od roditelja čiji je identitet nejasan, protivrječan i fragmentiran! Zato je današnje ponašanje mladih ljudi bipolarno – oni traže identitet ili u konformizmu ili u kriminalu.

Problem savremene porodice ne ogleda se samo u konfliktima u porodici, nego i u neravnoteži, konfuziji i dezorijentaciji u odnosima porodice sa društvom.

Studija o jednoj savremenoj porodici

Izlaganje problema

Džona Kona, koji je imao četiri i po godine, dovela je psihijatru njegova majka, zato što su ga mučile mnoge fobije. Počele su rano, kad je otprilike imao šest mjeseci, i brzo su se množile. Plašio se automobilske sirene, trube za maglu i snažne buke. Imao je noćne more. Veoma je bio apsorbiran maštanjem koje je imalo snažnu nijansu magičnog, i nije jasno razlikovao stvarno od imaginarnog.

Džon je bio pametno dijete, nemirno, rasijano i ne potpuno iskreno. Na njegovom licu su se javljale karakteristične grimase. Prema majci se ponašao jogunasto, svadljivo i bez naročitog poštovanja. Sa djetinjim uživanjem izražavao je svoje osjećanje da je njegova majka otjelotvorenje dužnosti (vršenje nužde). Svoj penis je dirao uz izvjesne znake uzbuđenosti.

Kasnije se saznalo da se Džonova sestra Beti, stara dvije i po godine, također plašila prejakih zvukova. Izraz njenog lica bio je prazan, sisala je palac i kasno je progovorila. Majka je glasno i neprestano govorila i obavljala ratobornu kontrolu nad domaćinstvom.

Ljekarovo identificiranje informacija o porodici koju liječi

Džonovi roditelji bili su rođeni u Americi, u porodici siromašnih doseljenika Jevreja. Imali su oko trideset godina. Oboje su završili visoke škole. Otac je pedijatar koji je svoju praksu obavljao kod kuće. Zarađivao je oko 13 hiljada dolara godišnje. Konovi nisu bili aktivni vjernici, premda je majka potjecala iz ortodoksne, religiozne porodice.

Imali su sopstvenu kuću u tipičnom kvartu srednje klase u predgrađu, gdje je doktor Kon razvio svoju praksu. Oboje roditelja su visoko cijenili kuću. Mnogo napora je ulagano da bi ona bila topla i privlačna. Mogli su sebi dopustiti da drže djevojku, ali gospođa Kon je izjavljivala da joj je teško da trpi stranu osobu u kući.

Opis roditelja i historija

Gospođa Kon je bila krupna žena, djetinjastog izgleda, naivna, neprijateljskog i veoma agresivnog stava, s težnjom da gospodari. Bila je debela i čas je prekomjerno jela, a čas primjenjivala dijetu. Ukućanima je nametnula krutu rutinu. Način na koji je prilazila porodičnim problemima bio je kompulzivan, sveznajući i intelektualan. Često je mijenjala raspoloženja i bila svadljiva. Ali, ona se plašila svoje sopstvene moći. Osjećala je potrebu, pod pritiskom osjećanja krivice, da popravi svaku štetu koju bi eventualno nanijela članovima porodice. Plašila se pasa i bila veoma gadljiva prema buhama. Imala je običaj da zalupi vratima. Osjećala je strah da, možda, ne postupa prema djeci kako treba i da ih loše odgaja. Voljela je da čita psihijatrijsku literaturu i smatrala je da je to za nju veoma korisno.

Gospođa Kon bila je najstarija od troje djece. Ispričala je da su se njeni roditelji svađali i često jedno drugom prijetili razvodom, te da su tada djeca stajala na majčinu stranu. Otac je bio nepristupačna osoba, majka mučenica. Gospođa Kon nije u djetinjstvu osjećala bliskost ni prema kojem dijelu porodice.

Poslije dijagnostičkog proučavanja njene ličnosti postavilo se pitanje o njenoj latentnoj sklonosti ka šizofrenoj dezorganizaciji. Imala je životinjsku predstavu o seksu i plašila se da ne izgubi kontrolu nad svojim destruktivnim nagonima. Osjećala se otuđena. Gornji sloj njenih opsesivnih odbrambenih sredstava samo je djelimično bio kompenziran. Težnjom ka magičnoj, svemoćnoj sili prikrivala je osnovne infantilne potrebe. Mnogo je zahtijevala i bila intenzivno sujevjerna, sklona ekshibicionizmu. U krizama anksioznosti reagirala je eksplozivnim provalama.

Doktor Kon je bio krupan, uštogljen čovjek koji se izražavao kruto i jednolično; držao se rezervirano i pod kontrolom. Periodično je dobijao psihosomatske poremećaje, migrenu i čir. On je bio jedno od četvero djece. Roditelji su mu držali malu radnju, radili dobar dio dana, a djecu uglavnom prepuštali samu sebi.

Otac, šutljiv i intelektualan tip, vodio je brigu o disciplini porodice. Majka je bila praznovjerna žena, tvrdoglava, jaka i energična. Dosađivala je djeci i pretjerano vodila računa o njihovoj odjeći i zdravlju. U doba kad je doktor Kon išao u gimnaziju porodica je finansijski propala i bila prinuđena da traži pomoć. Stidjeli su se toga i pokušavali da to sakriju od stranih ljudi. Doktor Kon je bio blizak sa jednim bratom, ali je sa sestrama ostajao stalno rezerviran i povučen.

Iako je to za njegovu porodicu bila ogromna žrtva, otišao je na fakultet i izolirao se studijem. Smatrao je da ne može sebi dozvoliti da se sastaje sa djevojkama. U školi je osjetio aktivni antisemitizam, koji je potvrdio njegovo gledište da je svijet opasno mjesto. Bojao se gladi i poniženja. Izgrađivanje sopstvene pozicije i njihovo učvršćivanje novcem pretvorilo se u njegov glavni cilj.

Dijagnostičko proučavanje otkrilo je plašljivog, povučenog čovjeka pod krutom kontrolom i odbranom, čija je ličnost slabo integrirana. Bio je duboko inhibiciran, a njegovo osjećanje sopstvenog ja nejasno. Na anksioznost je reagirao fizičkim strahom i psihosomatskim poremećajima.

Bračni odnosi i ispunjenje bračnih uloga

Konovi su se upoznali dok je on bio na medicinskom fakultetu. Ona je bila zaposlena i nekoliko godina je radila i u braku, da bi se lakše izdržavali. Jedno drugom privuklo ih je obostrano osjećanje usamljenosti, lišavanja i straha od opasnosti života. Doktor Kon je ušao u brak bez ikakvog ranijeg seksualnog iskustva i sa intenzivnim osjećanjem straha od veneričnih oboljenja. Njegova buduća žena je za njega bila osoba koja će biti majka i sredstvo seksualnog zadovoljenja. Sviđala mu se njena živahnost i nije pretpostavljao da je to, zapravo, anksiozna agresivnost. Nju su privukle njegove intelektualne sposobnosti, blagost i pasivnost. Željela je da pobjegne od svog nesretnog doma, od dominacije majke i zagušljive religiozne atmosfere. Oba roditelja su osjećala vatrenu želju za ekonomskom sigurnošću i domom koji bi bio sigurna luka. Njihov ideal braka bio je snažna, uzajamno zavisna veza, iz koje bi bili isključeni svi uljezi. U okviru ove veze oni su težili da steknu poštovanje i odobravanja društva. Oboje su željeli da svojoj djeci pruže dom i mogućnosti kojih su sami bili lišeni.

Prvi period njihovog bračnog života bio je obilježen aktivnim seksualnim i društvenim životom, kojem je oblik dala uglavnom

gospođa Kon. Doktoru Konu seks je bio potreban da bi olakšao napetost, ali je gospođa Kon počela da osjeća negodovanje što on upotrebljava njeno tijelo. Osjećala se poniženom i to je izazvalo ogorčen konflikt. Nisu željeli da rađaju djecu dok doktor Kon ne učvrsti svoju profesionalnu poziciju. Gospođa Kon je željela djecu kako bi uklonila strah da je sterilna, ali se, također, bojala da će je dijete odvojiti od muža. Odluke je donosila gospođa Kon, koja je šutanje svog muža smatrala odobravanjem.

Za vrijeme vjereništva i prvih godina braka oni su obrazovali savez uzajamne zaštite. Verbalno su dijelili osjećanja i interesiranja. Nakon osnivanja doma, početka njegove profesionalne prakse i dolaska djece, zaokupili su ih problemi djece i zarađivanja novca koji je donosio sigurnost. Emocionalno komuniciranje između roditelja počelo je da se pogoršava; stalno su bili u nekim svađama i polahko su se otuđili jedno od drugog. Pa ipak, na intelektualnom nivou, kompaktnost je bila sačuvana, i na nekim drugim nivoima oni su uzajamno dopunjavali svoje potrebe. Gospođa Kon cijenila je sposobnost svog muža da zarađuje novac; doktor Kon je zavisio od kuharskih i seksualnih usluga gospođe Kon. Oboje su nastojali da u ovakvoj podjeli rada dobro obave posao. Sarađivali su u stjecanju poštovanja i odobravanja društva. Djeca, koja su stvarala sve veću barijeru između roditelja, stekla su, međutim, posebnu važnost. Gospođa Kon se do te mjere brižno vezivala za djecu da je muža potpuno isključila. Uprkos anksioznostima, slabostima i konfliktima između roditelja, postojala je snažna obostrana želja da se stvari poprave. Osnovna potreba da se drže jedno drugog podvlačila je važnost održavanja jedinstva u njihovom braku i porodici. Bio im je potreban tijesni zaštitni porodični krug da bi mogli da se bore protiv osjećanja inferiornosti, odbačenosti i osjetljivosti prema spoljašnjim opasnostima.

Agresivnim pritiskom na muža da joj se pokorava gospođa Kon je veoma doprinijela stvaranju zategnutosti u bračnim odnosima. Kao dokaz pažnje i odanosti prema njoj zahtijevala je samopožrtvovano podređivanje. Bilo joj je potrebno da on jača njenu odbranu protiv anksioznosti, ali njena svemoćna dominacija, njena uskraćivanja i racionalizacije preplavili su i muža i djecu.

Doktor Kon je svoj seksualni nagon izražavao kompulzivno, kako bi dokazao muškost i suzbio tendenciju ka emocionalnoj izoliranosti.

Društvene veze koje su roditelji zajednički održavali snažno su reducirane nekoliko godina poslije pojave Džona u porodici. Svaki od njih, međutim, našao je izvjesnu kompenzaciju u druženju sa osobama istog spola, od kojih su oboje tražili odobravanje i jačanje samopoštovanja. Elementi muškosti u žene i ženskosti u muža našli su izraz u ovim platonskim odnosima van porodice.

Nijednom roditelju nije bilo potpuno jasno kakve su njegove seksualne i bračne uloge. Žena je racionalno kontrolirala seksualne odnose i zadovoljenje koje je pružala mužu, te su se oni pretvorili u način prinuđivanja na pokoravanje. Da bi ga odbila, prekomjerno je uzimala hranu i gojila se. U mašti je povezivala hranu i seks, ponosila se svojim velikim grudima, ali se plašila da bi mogla biti pojedena. Seksualno ponašanje muža smatrala je surovim, životinjskim, bezličnim i grubim. Bilo joj je stalo da dokaže kako njeno tijelo ne samo što nije odvratno već je privlačno i vrijedno ljubavi. Plašila se tjelesnih povreda, a fizička krupnoća je za nju predstavljala simbol moći kojim je mogla zaplašiti muža i djecu.

Doktor Kon se osjećao i kao dječak i kao čovjek. Iza njegove seksualne aktivnosti krili su se strah od seksualne defektnosti i potreba da se suzbiju hipohondrija i uznemirenost zbog smrti. Gundajući se pokoravao zahtjevima svoje žene da bi za uzvrat dobio seksualne usluge.

Izvjesna mjera emocionalnog reciprociteta bila je izražena ravnotežom između ženinih muških težnji ka moći i suštinske ženske pasivnosti muža.

Upkos svemu, spoljašnja harmonija i usklađenost bile su očuvane kao garancija protiv dezorganizacije. Oba roditelja su priznavala svoje dječije osobine i veliku uzajamnu zavisnost, ali je doktor Kon bio zreliji i veći realist od svoje žene. Sлагali su se da među njima postoji osnovno jedinstvo i željeli su da riješe svoje konflikte. Stabilnost njihovih odnosa počivala je na ovoj želji da sarađuju i poboljšavaju porodični život. Težnje ka poboljšanju bile su onemogućene uskoćom njihovih ciljeva i krutošću njihove odbrane protiv anksioznosti. Sredstva za kontrolu konflikta postajala su sve neefikasnija.

Roditeljski odnosi i ispunjenje roditeljskih uloga

Nastojanje ovog para da se prilagodi roditeljskim ulogama bilo je bezuspješno i izvor napetosti za oboje roditelja, naročito za majku. Svaki roditelj se takmičio sa djecom u potrebi za roditeljskom zaštitom. Djetinja zavisnost roditelja otežavala je njihovo bračno prilagođavanje.

Nedostatak jedinstva između njih kao bračnog para prenio se na interakciju između muža i žene kao roditeljskog para. Doktor Kon je bježao svom poslu, ali je inače bio prijateljski raspoložen prema sinu. Između doktora i gospođe Kon nastao je oštar konflikt zbog odgoja djece. Gospođi Kon je prekomjerno bilo stalo da izbjegne greške u odgoju i imala je teškoća u navikavanju djece na disciplinu. Doktor Kon je smatrao da im suviše dozvoljava, da im dopušta da joj se penju na glavu, a onda se zbog toga uzbuđuje i ljuti. Za gospođu Kon su članci o odgoju djece bili uputstva kako će se ponašati kao roditelj.

Ovo je porodica koja u mnogim tačkama odgovara liku savremene porodice o kojoj smo već govorili. I ovdje je uočljivo da problemi, za one koji su zainteresirani pitanjima materijalnog zdravlja, nisu toliko konflikti ove, ili bilo koje druge porodice u našem promjenljivom svijetu, koliko sredstva porodice da ih rješava. Postupna revolucionarna promjena u društvenim oblicima i zaostajanje sposobnosti porodice da se tome prilagodi – što stvara različite stepene neusklađenosti između strukture porodice i šire zajednice – nije sama po sebi psihološki problem. Stvarnost se ne može podvrgnuti psihoanalizi; možemo samo da je tačno definiramo i da djelujemo u skladu s tim. Ali, mi možemo da naučimo da probleme mentalnog zdravlja rješavamo u porodici i kroz porodicu; možemo da utvrdimo osnovne karike koje povezuju individualno i porodično ponašanje. Sistematskim razmatranjem pitanja dijagnoze porodice i dovođenjem u vezu individualnih i porodičnih poremećaja možemo izgraditi program odgoja porodičnog života i program porodične terapije koja bi bila prikladna za probleme porodice našeg doba. U vezi s ovim važno je podržavati roditelje u njihovim naporima da upoznaju pravilnu definiciju stvarnosti njihovog promjenljivog svijeta. Možemo ih osloboditi tereta stida i krivice zbog porodičnih napetosti, koje nisu samo oni stvorili, jer su to i simptomi napetosti modernog života. Na taj način im možemo pomoći da razriješe nesklad između nerealnih porodičnih ideala i stvarnosti postojećeg porodičnog

života i tako im, možda, olakšati prilagođavanje porodičnim ulogama i porodičnim funkcijama. Efikasnije provjeravanje stvarnosti omogućilo bi uklanjanje neodgovarajućih i iskrivljenih percepcija prevladavajuće društvene stvarnosti i stvorilo mogućnosti za bolje korištenje stvarnih mogućnosti da porodica odbije podršku društva; ono bi, također, otvorilo efikasnije puteve za prilaženje unutrašnjim psihološkim problemima porodice. Na ovom drugom nivou javlja se potreba da se razjasni terapijski zadatak boljeg prilagođavanja osoba njihovim ulogama u porodici, zadatak poboljšavanja kvaliteta komplementarnosti porodičnih parova, usklađivanja osoba sa njihovim ulogama u porodici i unapređivanja porodičnog jedinstva. Ovo razjašnjavanje može rezultirati samo ako se dijagnoza postavila na osnovu tretiranja cijele porodice, odgajanja, društvenog liječenja i psihoterapije. Jedino ako radimo sa porodicom možemo se nadati da ćemo odgovoriti na izazov našeg promjenljivog društva.

Ranije se u bračnim odnosima akcenat stavljao na pitanja u vezi sa sigurnošću i opstankom; danas se sve veća važnost pridaje drugarstvu i ljubavi. Ipak, danas imamo mnogo razloga da vjerujemo kako izbor bračnog druga predstavlja stapanje i mnogih drugih motiva: ljubavnog osjećanja, seksa, potrebe koja je redovno usmjerena ka pripadnicima iste ili slične društvene klase, težnje ka sigurnosti, stabilnosti i prestižu. Drugim riječima, kada osoba stupa u brak, ona je i u tom svom zaljubljivanju praktična i realistična. Ljubav nije onako slijepa kako izgleda, jer postoje očekivanja. Naročito je značajna prerusena motivacija traženja bračnog druga. Tako se braku prilazi kao potencijalnom liječenju raznih psihičkih boljki od kojih čovjek eventualno pati. Kad bračni odnos ne ispuni ovih nekoliko isprepletenih ciljeva, reciprocitet partnerstva doživljava slom, javlja se povećan rizik emocionalnog otuđenja ili razdora. Prvobitna očekivanja najčešće nisu ostvarena stvarnim životom u porodici i braku. Nastalo razočarenje akcentira tendencije ka razvodu.

Broj razvoda u današnjem društvu je velik, otprilike jedan razvod na svaka tri ili četiri braka. Veliki broj razvoda roditelja bez djece nema nikakav poseban značaj za razvoj društva i porodice. Mnogo su važniji razvodi koji utječu na sudbinu potomstva. Bračni konflikt je, u ovom slučaju, značajan ne samo za sebe, već i kao dio i sama suština dezintegracionih tendencija u porodičnom životu i kao preteča devijacija emocionalnog razvoja potomstva. Treba priznati činjenicu da, pored brakova koji se završavaju razvodom,

postoje mnogi brakovi u kojima roditelji ostaju zajedno ali su emocionalno otuđeni jedan od drugog. Njih ne veže ljubav, već ekonomske potrebe, dužnosti prema djeci, lična zavisnost, strah od usamljenosti, ili ih, naprosto, veže to što ne mogu otići nigdje drugo. Porodica fizički ostaje na okupu, ali emocionalno roditelji su, ustvari, razvedeni. Ovo su činjenice koje treba najpažljivije ispitati, zbog njihovog efekta na razvoj ličnosti djece i njihovog konačnog utjecaja na razvoj oboljenja ili zdravlja.

Treba znati da je bračni odnos nešto više od zbira ličnosti uključenih u njega; u takvom odnosu sadržana je tendencija da se svaki partner mijenja, što, opet, ponovo utječe na odnos. Odnos predstavlja mnogo više od običnog spoja dvije ličnosti. Novi vid organizacije stvara nove kvalitete. Bračni odnos je cjelina, nova i različita, a i njegova svojstva, iako jedinstvena, zadržavaju specifični dinamični odnos sa elementima koji su se sjedinili u njegovom stvaranju. Ako je naš cilj rehabilitacija mentalnog zdravlja poremećenog bračnog odnosa, onda moramo uzeti u obzir ne samo patološke elemente ponašanja nego i elastične aspekte ličnosti oboje partnera – njihovu preostalu snagu, njihovu sposobnost za realizam, za stjecanje novih znanja i za emocionalnu integraciju. Zato je potrebno sistematski procijeniti sve aspekte bračnog odnosa, njegovu historiju, motiviranost, prošle i sadašnje oblike bračne interakcije. Za poremećaje bračnih odnosa karakteristična su dva značajna elementa:

1. nepostojanje reciprociteta zadovoljenja,
2. konflikt.

Na ove karakteristike utječe nekoliko procesa: poremećaji empatičnog jedinstva i identificiranja, poremećaj komunikacije, neuspjeh sredstava restitucije poslije poremećaja ravnoteže odnosa, i, najzad, slom komplementarnosti, poslije kojeg jedan partner više ne izvlači iz drugog zadovoljenje potreba, podršku ličnog identiteta i jačanje nužne odbrane protiv anksioznosti.

Kod bračnih poremećaja konflikt može biti otvoren ili prikriven, stvaran ili nestvaran, svjestan ili nesvjestan. U naše vrijeme je, svakako, lakše okarakterizirati izrazite patološke bračne odnose nego dati kategorična mjerila za zdrave bračne odnose. Zato je veoma značajno da se napravi obrazac zdravog braka. U takvom braku bi postojao razuman stepen kompatibilnosti na glavnim područjima zajedničkog iskustva – emocionalnom, društvenom, seksualnom, ekonomskom i roditeljskom. U tom slučaju konflikt ne bi bio prevelik, bio bi kontroliran i uglavnom stvaran, a ne

iracionalan. Bilo bi ostvareno empatično toleriranje razlika zasnovano na uzajamnom razumijevanju, jednakosti i tolerantnosti preostalih nezrelih potreba koje bi se mogle javiti u bilo kojeg partnera. Partneri bi dijelili zadovoljstvo, odgovornost i autoritet. Za dobar brak svaki od partnera bi se starao za drugog koliko i za samog sebe. Uzajamno bezrezervno prihvatanje partnera pretvorilo bi postojeće razlike u podsticaj za razvoj odnosa svakog partnera kao individue. Postojala bi relativno velika, pozitivno zasnovana komplementarnost između muža i žene i između majke i oca. Ne bi bilo značajnih tendencija ka izolaciji, dezintegraciji ili regresiji.

Porodični identitet - stabilnost i slom

Da bismo postavili korisne hipoteze, koje će nam pomoći da razumijemo dinamičnu povezanost individualnog i porodičnog ponašanja, potrebno je da izradimo metod za uspostavljanje porodične dijagnoze. Takav metod treba da identificira porodicu kao psihološku cjelinu, da procjenjuje njene psihološke oblike i funkcioniranje mentalnog zdravlja, da predstavlja bazu za klasifikaciju i diferencijaciju dijagnoze tipova porodica i, naravno, da bude sredstvo za utvrđivanje specifičnih odnosa između individualnog i porodičnog ponašanja. U tu svrhu potrebno je obuhvatiti slijedeće kriterije:

1. kriterije za diferencijalnu klasifikaciju tipova porodica, zavisno od njihovih psihosocijalnih oblika i funkcioniranja duševnog zdravlja;
2. kriterije za ocjenjivanje emocionalne integracije pojedinaca sa svojim porodičnim ulogama;
3. kriterije za ocjenjivanje emocionalnih poremećaja porodičnih parova ili grupa od tri osobe;
4. kriterije za poremećaje individualnih članova kod kojih je akcentirana dinamična međuzavisnost mentalnog zdravlja pojedinca i mentalnog zdravlja porodice.

Za ovakav poduhvat potrebno je prikupiti mnogo podataka iz različitih, ali uzajamno povezanih pojava. Oni se odnose na autonomiju individue, njenu emocionalnu integraciju sa porodicom i sposobnost za potrebne porodične i vanporodične uloge, te na utjecaj ostalih članova porodice na stabilnost individue, i, najzad, na psihološki identitet i moralne stavove porodice kao i njenu spoljašnju prilagođenost zajednici.

U ovakvom poduhvatu dimenzije dijagnostičkog razmišljanja obuhvataju tri uzajamno povezana procesa:

1. šta se dešava u individui;
2. šta se dešava između individue i ostalih za nju značajnih članova porodice;
3. psihosocijalne oblike porodice kao cjeline.

Da bi se ovi mnogostruki procesi mogli obuhvatiti jedinstvenim teorijskim okvirom koji se sastoji od grupe ključnih koncepcija, potrebno je naći sredstva za identifikaciju cjeline i dijelova te odnosa dijelova sa cjelinom. Vodeće koncepcije koje čine taj jedinstven teorijski okvir su:

1. psihološki identitet;
2. stabilnost ponašanja kao:
 - a) kontinuitet identiteta u vremenu,
 - b) kontrola konflikta,
 - c) sposobnost za promjenu.

Nijedna koncepcija se ne može posmatrati odvojeno od njenih odnosa sa ostalim koncepcijama.

Identitet

Svaka ljudska cjelina – individua, par povezanih osoba ili grupa, imaju jedinstven psihički lik, identitet. Identitet nije statičan; razvija se i mijenja, jer predstavlja spoj elemenata starog i novog, dubokog i površnog iskustva. Psihološki identitet znači shvatanje sopstvene ličnosti, koje je izraženo u težnjama, ciljevima, očekivanjima i gledištima osobe ili grupe osoba. To je psihičko težište – ono znači *ja i mene*, ili *mi i nas*, jedinstvenost psihičkih predstava o sebi, na kojima se zasniva čitavo interpersonalno iskustvo. Odgovor na pitanja: *Ko ste vi? Šta mislite o sebi?*, često je nejasan, oprezan i uvjetovan unutrašnjom predstavom osobe o onima koji postavljaju pitanje. U tom odgovoru ogleda se primarna povezanost sopstvenog sa porodičnim identitetom. Također, odgovor na ovo pitanje zavisi od dubine oštećenja ličnosti odrasle osobe. Kod emocionalno nezrelih odraslih osoba pojam o sebi ili identitet je protivrječan, fragmentaran i konfuzan.

Psihološki identitet porodičnog para, kao što su majka i dijete, ili muž i žena, i psihološki identitet porodice kao integralne jedinice određuju vrijednosti i oblik ideala porodice, određuju autoritet, seksualnu diferencijaciju, podjelu rada i stavove u podizanju djece. U nekim porodicama interakcija članova u

njihovim različitim porodičnim ulogama više naglašava tendencije ka istovjetnosti od tendencija ka različitosti, i obratno. U nesređenim porodicama razlike mogu biti toliko velike da stvaraju barijeru koja kritično oštećuje izgrađivanje identiteta.

Stabilnost

Stabilnost znači organiziranje i način ponašanja u akciji.

Stabilnost kao kontinuitet u vremenu znači sposobnost da se održi istovjetnost ili vremenski kontinuitet osobe ili grupe osoba. To je održavanje integriteta i kontinuiteta identiteta pod pritiskom promjenljivih životnih uvjeta. Ova ravnoteža se održava koordiniranjem funkcioniranja mnogostrukih mentalnih procesa (percepcije, pamćenja, asociranja, anksioznosti, konflikata i kontroliranja emocija) preko specifične tehnike savladavanja i specifičnih odbrambenih sredstava

Stabilnost kao kontrola konflikta

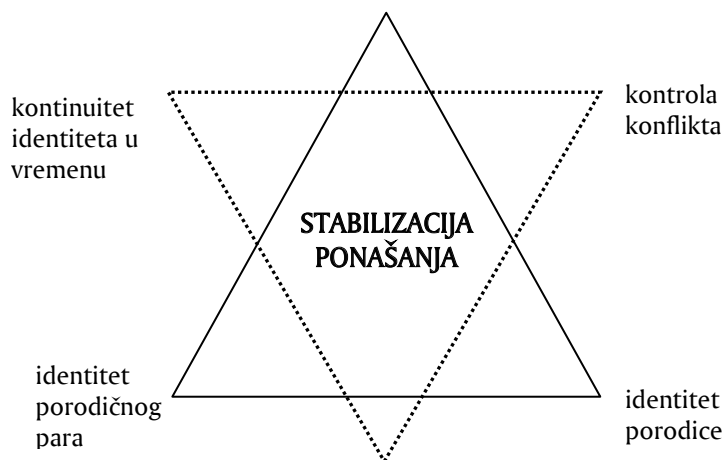
Kontrola konflikta je specijalna, značajna dimenzija stabilnosti za odnose između individue i porodice. Anksioznost i nekontrolirani simptomi u individui izazivaju neuspjeh u prilagođavanju i mentalno oboljenje. Da bi se to izbjeglo, posebno je važna sposobnost da se postigne oblik komplementarnosti porodičnih uloga, a koja se manifestira kao:

- a) *pozitivna* – postoji kad članovi porodice osjećaju da uzajamne potrebe ispunjavaju na način koji unapređuje emocionalni napredak njihovih odnosa i njih samih,
- b) *negativna* – neutralizira destruktivne posljedice konflikta i anksioznosti te podstiče negativni emocionalni uzrast.

Porodični konflikt može da gurne individuu u stanje emocionalne dekompenzacije, odnosno, može astronomski utjecati na ishod individualnih konflikata. Tako se u individui javlja tendencija ka dezintegraciji, regresiji, prekidu komuniciranja i emocionalnom otuđenju. Razlikujemo dobroćudni i maligni konflikt u porodičnim odnosima. Dobroćudni oblici stimuliraju emocionalni uzrast, a maligni mogu da izazovu slom u individualnom prilagođavanju.

Stabilnost kao sposobnost za promjenu

INDIVIDUALNI IDENTITET

*Sposobnost za promjenu, uzrast i dalji razvoj;
prilagodljivost i komplementarnost odnosa uloga*

Hronološki faktor

Problem dinamične uzajamne povezanosti individue i porodice možemo razmatrati kroz tri faze:

- djetinjstvo,
- doba puberteta,
- zrelo doba.

U svakoj od ovih faza oblik odnosa između individue i porodice je različit. Za dijete su glavni problemi prilagođavanja sadržani u porodičnom okviru: dijete – majka, dijete – otac, dijete – ostala djeca. Za dijete u pubertetu problem je u prilagođavanju široj zajednici. Za zrelog čovjeka glavni problemi prilagođavanja sadržani su u odnosima: muž – žena, otac – majka, roditelj – dijete. Odrasla, hronološki zrela osoba često je nepotpuno razvijena, bez obzira na njene fizičke dimenzije. Njeno ponašanje u stvarnosti često nije u skladu sa starošću; njeno sazrijevanje je nepravilno; njena moć izbora je ograničena, a zavisnost od sredine je još uvijek kritična. Ovakve osobe, koje su uhvaćene u zamku ograničenih i stereotipnih uloga, psihoterapeuti veoma teško liječe. Iz prakse je poznato da poslije razvoda često jedan od partnera doživi slom, što je rezultat gubitka emocionalne podrške bračnog druga.

Slom

Doba puberteta je prijelazna faza razvoja, u kojoj je pojačana podložnost slomu. Kada individua dostigne zrelo doba, sklopi brak i stvori novu porodicu, ona može da zadrži stari i poznati oblik porodice, ali i, defanzivno, može pobjeći u radikalno različit oblik. Zavisno od slučaja, novi odnosi individui mogu dati novu zaštitu protiv mentalnog oboljenja, ili mogu pogoršati njenu tendenciju ka mentalnom oboljenju. To je kružni proces. Mentalno oboljenje ograničeno samo na jednog člana porodice rijetko se javlja. Najčešće je slučaj da postoji više nosilaca oboljenja (šizofrenija, depresija i dr.). Tako, naprimjer, homoseksualno ponašanje je uvijek povezano sa vlastoljubivom, sebičnom majkom i povučenim, nepristupačnim ocem. U drugom slučaju, agresivan otac i majka - lutka koja ga slijedi i čije su glavne brige izgled i društveni status - oblikuju individuu koja može imati visoke predispozicije za kriminal, neurotičnost, histeričnost, i slično. Problem je u tome što djeca bivaju uhvaćena u vrtlog roditeljskog konflikta i prilagođavaju se porodičnim ulogama koje od njih traže izobličeni roditeljski odnosi. Ono što treba da zabrinjava jeste povećan broj emocionalno bolesnih porodica. Današnja savremena porodica svoj identitet pronalazi u materijalnoj sigurnosti, trošenju, agresivnom gospodarenju, borbi za prestiž i društvenom veličanju po svaku cijenu.

Još početkom XX stoljeća E. Key je pisala: „*Najjači konstruktivni momenat u odgoju čovjeka jest odlučan, miran poredak u domu, njegov mir i ljepota. Srdačnost, rad, prirodnost u domu razvijaju dobrotu, volju za radom i jednostavnost kod djeteta.*“

LITERATURA

- Ćatić, R. (1997): *Slika o sebi djece potpunih i nepotpunih porodica*, Tešanj
- Ekermen, N. (1966): *Psihodinamika porodičnog života*, Grafički zavod, Titograd
- Forward, Susan (2002): *Otrovni roditelji: prevladavanje njihovog bolnog nasljedstva i spašavanje vlastitog života*, Bios, Zagreb
- Gati, G.: *Katehetska zadaća obitelji u savremenoj crkvi*, Selezijanski provincijat

- Golubović, Z. (1971): *Porodica kao ljudska zajednica*, Naprijed, Zagreb
- Mladenović, M. (1963): *Porodica i porodični odnosi*, Rad, Beograd
- Pašalić-Kreso, A. (2004): *Koordinate obiteljskog odgoja*, Jež, Sarajevo

DISTURBANCE OF THE FAMILY PSYCHODYNAMICS AND COHESION

Summary

The changes in the life as a whole have brought important changes in the family life.

Most important moments differing an ancient and a new family are: different and entirely new status of the woman – mother, decreasing the family size, decreasing the number of relatives (who live under same roof), less work in the household, increased number of employed women, increased number of the divorces, an altered role of the school, big recreation possibilities, big mobility of a family.

From these numerous moments it can be easily perceived that the family experienced a revolutionary transformation.

A fast life tempo enables to the children early getting many experiences, so the parents can not understand them any more.

Key words: family, family psychodynamics, family cohesion